

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Formanden skriver	side	2
Nyt fra hovedbestyrelsen	side	3
Ny høstsalme	side	3
Søgaard på Helnæs	side	4-5
Godensgaard ved Nibe	side	6-8
Nye medlemmer/Nyt fra Kredsene	side	9
Skoledagen	side	11-12
Slægtsgårdsrejsen til Ungarn	side	12-13
Træk fra vor egn gennem 2000 år	side	14-15
Ny museumsdirektør	side	15
Slotsgartneren	side	16

Tidsskrift for
 Dansk Slægtsgaardsforening

Oktober - november 2000

Nr. 348 - 58. årgang

Søgaard på Helnæs i Lillebælt et en af landets ældste slægtsgårde. På billedet ses Jens og Peter Mygind Hansen, der er henholdsvis mindst 16. og 17. generation. Læs om Søgaard på side 4 - 5.

SLÆGTSGÅRDEN

LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli

Kasserer og sekretær:

Inger M. Hansen, Svalevej 13, 4440 Mørke, tlf. 46 27 59 77.
Postgiro nr. 8 08 31 42.
E-mail: imhan@post.tele.dk

Ejendoms konsulenter:

Anders Frederiksen,
Onsildgade 3A, 9500 Hobro,
tlf. 98 52 25 62, fax 98 52 25 64.

Michael Munthe Fog,
Ingemannsvej 61, 4200 Slagelse,
tlf./fax. 64 85 11 74.

Hovedbestyrelsen:

Formand:

Gårdejer Carl Martin Christensen,
»Kaaregaard«, Badstrupvej 39,
Badstrup, 5485 Skamby,
tlf./fax. 64 85 11 74

Næstformand:

Gårdejer A.C. Winther Hansen,
»Trilbakkegård«,
Korsbjergvej 3 b, Grydsted,
9240 Nibe, tlf./fax. 98 35 16 03
(Formand: Bladudvalget
og Himmerlandskreds)

Gårdejer Oluf Føns Knudsen,
Ribevej 88, Ødsted, 7100 Vejle,
tlf. 75 86 50 29
(Formand: Vejle Amt)

(Ovennævnte tre udgør
hovedbestyrelsens
forretningsudvalg).

Gårdejer Vagn Mathiasen,
»Solgaard«, Toeltvej 4, Langerød,
3480 Fredensborg, tlf. 49 19 38 37
(Formand: Nordsjællandskreds)

Gårdejer Mogens Frigaard,
»Frigård«, Ypernemøllevej 10,
Nyker, 3700 Rønne, tlf. 56 96 30 02
(Formand: Bornholm-kreds)

Gårdejer Vagn Juel Jørgensen,
»Grønlandsgården«,
Øllemosevej 4, Flakkebjerg,
4261 Dalmore,
tlf. 58 18 61 11
(Formand: Vestsjællandskreds)

Gårdejer Marie Hansen,
»Egevang«,
Atterupvej 43, 4640 Fakse,
tlf. 56 71 37 92,
(Formand: Sjælland Syd)

Gårdejer Jens Peter Hansen,
»Skovgaard«,
Ty-Hastrupvej 10 B, 4690 Haslev,
tlf. 56 38 12 67

Proprietær Jens Peder Skov Jensen,
»Hobygården«, Hobyvej 37,
4983 Dannemare,
tlf./fax. 54 94 41 63
(Formand: Udvalget for økonomiske
og landbrugsmæssige sager og
Lolland-Falster afd.)

Gårdejer Poul Mahler,
»Egbo«
Sandager Kirkevej 30, Sandager,
5610 Assens, tlf. 64 79 10 20
(Formand: Fynskreds)

Gårdejer Elise Jensen,
»Højtoftgård«, Gammelbyvej 40,
6100 Haderslev, tlf. 74 56 63 16
(Formand: Haderslevkreds)

Gårdejer H.C. Clausen,
Roservej 69
Ullerup, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 46 19 61
(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Grethe Plagborg,
Lindevej 4, 7200 Grindsted,
tlf. 75 32 04 12
(Formand: Ribe Amt)

Gårdejer Else Christa Bollerup Nielsen,
Skrumtsager Hovedgaard,
Skrumtsagervej 1, Sønder Bork,
6893 Hemmet, tlf. 75 28 00 12

Gårdejer Mads Andersen,
»Egelykke«
Skårupvej 4, Hanning, 6900 Skjern,
tlf. 97 36 20 74
(Formand: Ringkøbing Amt)

Gårdejer Knud Høstgaard Møller,
»Nitrupgaard«, Nitrupvej 1,
Balling, 7860 Spøttrup
tlf. 97 56 40 71

Gårdejer Henry Slemming,
Hammelevej 18, Hammelev,
8500 Grenå
tlf. 86 32 01 99
(Formand: Arkivudvalg)

Gårdejer Jens Skytte,
»Aldrupgaard«
Aldrupvej 3, 8860 Ulstrup
tlf. 86 46 35 14, fax. 86 46 45 21
(Formand: Midtjysk kreds)

Gårdejer Niels Thyboe
Kirkemosegård
Hastrupvej 3, 8981 Spentrup
tlf. 86 47 70 29
(Formand: Århus Amt)

Proprietær Frants Wetche
»Hvanstrup«
Hornumvej 105
9640 Farsø, tlf. 98 66 30 01

Gårdejer Peder Vestergaard Olesen,
Skjoldgade 11, 9700 Brønderslev,
tlf. 98 82 55 38
(Formand: Vendsysselkreds)

Formanden skriver:

Medio oktober, og de sidste af havens træer bugner endnu af frugt, som de alle har gjort i dette efterår. Solen skinner i spindelvævet overalt på træer og buske, der står med deres manganfarvede blade. Det er da dejligt.

En god avl er bjærgtet efter en noget vanskelig høst, og der er gode udsigter for sukkerroerne på vore kanter, så året er gået godt, set fra en planteavlens synspunkt.

Den 28. september sagde den danske befolkning nej til Euroen med en klar overvægt. Det må vi alle tage til efterretning.

Ingen, der kender mig, kan være i tvivl om, at jeg beklager udfaldet, og jeg er da også meget bekymret for udviklingen mellem EU og Danmark. Jeg frygter, det kan blokere for en ny traktat, der skal åbne for de nye demokratier i Østeuropa.

Vi får se!

På hovedbestyrelsesmødet den 11. oktober drøftede vi naturligvis også denne sag, og flere gav udtryk for deres opfattelse, og den var, som vi vidste, forskellig.

Et enkelt hovedbestyrelsesmedlem gav udtryk for, at nogle af hans lokalmedlemmer syntes det var forkert, at Dansk Slægtsgårdsforening havde taget stilling til spørgsmålet.

Jeg understregede på hovedbestyrelsesmødet, at foreningens hovedbestyrelse aldrig har udtalt sig for eller imod sagen, men jeg - som formand - har udtalt mig både på årsmødet og på skrift i denne spalte.

Når en sådan situation opstår, erindrings jeg et tidligere hovedbestyrelsesmedlem, der i en lignende situation sagde, at hvis hovedbestyrelsen var utilfreds med formandens udtalelser, ville de vælge en anden formand. Det gjorde hovedbestyrelsen ikke den 11. oktober.

Jeg skal ofte veje mine ord på en guldvægt, men jeg er sådan skruet sammen, at jeg forholder mig til samfundet hver dag, og det kan betyde, at jeg kommer med udtalelser, der ikke altid falder i god jord.

Alternativet vil være ordgyderi uden mening, og det kan jeg ikke lide. I den første uge af oktober oplevede jeg Det skotske Højland fra sin smukkeste side. Høj sol i efterårsfarverne, et landskab så ubeskriveligt smukt, og når man færdes i naturen med sin riffel på nakken, så opnår man den fulde frihed og fantastiske naturoplevelser.

For dem, som det må interessere, så skød jeg min førster kronhjort!

Det er da en herlig optakt til efterårets oplevelser på mark og i skov.

*Hermed de bedste hilsener fra Kaaregaard
Kate og Carl Martin Christensen.*

Slægtsgaardsarkivet:

Landbrugsmuseet,
Gl. Estrup, Randersvej 4,
8963 Auning,
tlf. 86 48 48 16
Slægtsgaardsarkivets Web-adresse:
www.slaegtsgaardsforeningen.dk
(onsdag kl. 11-15), fax 86 48 41 82

Der er gratis adgang til arkivet, hvis man siger i porten, at man skal på arkivet.

Arkivarer:
Ejgil Overby, »Klausholm«,
Ansvej 12, 8620 Kjellerup,
tlf. 86 88 62 66

Aage Kirkegaard,
Bøgevej 8, Assentoft, 8900 Randers,
tlf. 86 49 53 49

Ulrich Alster Klug
Krogebjergvej 94,
2720 Vanløse,

tlf. 38 76 11 76
og 24 63 97 81 (med telefonsvarer)
Træffes bedst mandag-fredag
kl. 7.30 - 8.00.
E-mail: dannebrog@post.tele.dk

Redaktion:

Ole G. Nielsen, Mølletoftegård,
Skælskør Landevej 83, Lundforlund,
4200 Slagelse.
Tlf./Fax 58 58 40 16.

*Nr. 346 udkommer omkring
d. 20. oktober 2000. Stof til dette
nummer skal være hos redaktøren
inden d. 20. september 2000.*

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

*Tryk: Korsør Bogtryk ApS
4220 Korsør, tlf. 58 37 79 43
Fax 58 37 36 35*

En ny høstsalme

Sognepræst Peter Aage Bak i Olsker på Bornholm skrev i 1993 en ny høstsalme, som bringes her.

I forslaget til ny salmebog er tre høstsalmer, og det dækker også behovet til den årlige høstgudstjeneste, men en ny salme, der også er i overensstemmelse med tidens landbrugsdrift skal have sin chance, og om en salme har bærekraft og vinder genklang kan kun afgøres ved brug.

Melodien er den samme som til "Nu blomstertiden kommer". Det er et meget fornemt valg, for Kolmodins salme fra 1695 indeholder forbøn for afgrøden.

Vor kornhøst er til ende
og rapsen er i hus.
Vort år sig snart vil vende
mod barske stormes sus
i efterårets nætter
med hagl og rusk og regn.
Gud Herren sådan sætter
til hver tid sine tegn.

Så mindes vi med glæde
vort forårs skarpe vind,
den milde sommervæde
og solens klare skin.
Der var i påskens lilje
og mælkebøttens sol
et glimt af Herrens vilje
og fra hans nådestol.

De milde sommerlufter
drev rugens dræ af sted,
og førte fine dufte
fra grøftens blomster med,
mens byggen ydmygt nejer
for hvedens stive strå.
Alt det vor Fader ejer
som her vort øje så.

Men grønne marker blegner
mod høstens rige tid,
hvor tunge kornaks segner
som løn for bondens flid.
En mejetærsker larmer
og skærer dybe skår.
Således Gud forbarmer
sig også dette år.

Vor kære Gud og Fader,
som skabte alt så smukt,
og nådig endnu lader
os leve af den frugt,
som mark og have giver,
dig være tak og pris
så al vor lovsang bliver
et glimt af Paradis.

Vi takker dig for livet,
for brød og gode kår,
for alt, hvad du har givet
os indtil dette år!
Og tak for gyldenløst,
som venter os engang,
når vi med lovsangsrøsten
skal prise dig i sang.

Peter Aage Bak.

Nyt fra hovedbestyrelsen

Dansk Slægtsgårdsforenings hovedbestyrelse afholdt den 11. oktober sit ordinære efterårsmøde, og vanen tro, var det henlagt til Dansk Landbrugsmuseum, Gl. Estrup, der velvilligst lånte os mødelokale.

Landsformanden, Carl Martin Christensen, kunne efter velkomsten indlede mødet med et stor tak til Sjællands Syd for et godt gennemført årsmøde i maj 2000.

Derefter omtalte landsformanden, at han dagen efter var indbudt til de danske landboforeningers årsmøde i Herning, hvilket han så meget frem til. Årets slægtsgårdsrejse til Skotland og Shetland blev omtalt, da landsformanden sammen med hans hustru var blandt rejseselskabet. Dagene på Shetland var gode, men det skotske rejsebureau havde ikke gjort deres arejde godt nok.

Landsformanden sluttede sine indledende bemærkninger med denne kommentar til den netop gennemførte folkeafstemning: "Ingen af de fire forbehold kan komme til afstemning i første 6 - 8 år, og Danmark bliver en andenrangsmedlemsstat i Europa!" Derefter havde ejendomskonsulent Anders Frederiksen nogle kommentarer, og sagde bl.a. at hollænderne overtager en stor del af mælkeproduktionen, men de falder godt til i samfundet. Strukturudviklingen giver færre og større produktionslandbrug og en hel del små fritidslandbrug. Foreningens sekretær og kasserer, Inger M. Hansen gennemgik så en række henvendelser til foreningen, bl.a. hvorledes foreningen definerer slægtsbegrebet? Regnskab og budget blev gennemgået, og det gav ikke anledning til bemærkninger.

Under orientering fra Slægtsgårdsarkivet sagde udvalgsformanden, Henry Slemming, at slægtsgårdsudstillingen havde skabt mange kontakter til arkivet, så medarbejderne havde nok at gøre. Arkivar Overby omtalte nogle bøger og arkivalier, som var tilgængelige. Fra Bladudvalget kunne udvalgsformanden, A. C. Winther Hansen meddele, at han var blevet kontaktet af museumsinspektør J. Højgaard, Hessel Landbrugsmuseum i Himmerland, da museet ønskede at overtage slægtsgårdsudstillingen fra Gl. Estrup. Udstillingen præsenteres på Hessel den 7. april 2001 kl. 14.00.

Derefter omtalte redaktøren det kommende blads indhold. Fynskredsen havde stillet forslag om, at udvalget for økonomiske og landbrugsmæssige sager blev nedlagt og i stedet oprettes et udvalg, som sammen med sekretær Inger M. Hansen finder på nye tiltag til at fremme medlemstilgangen. Kredsformanden Poul Mahler, sagde, at tiden er løbet fra udvalget.

Resultatet af drøftelsen blev: 1) udvalget blev nedlagt, 2) Forretningsudvalget overtager initiativet med eventuelle økonomiske og landbrugsmæssige sager, og 3) at der oprettedes et aktivitetsudvalg på tre medlemmer samt sekretæren.

Derefter gik hovedbestyrelsen over til konstituering, hvor Carl Martin Christensen genvalgte til landsformand, og A. C. Winther Hansen til næstformand.

Forretningsudvalget består af formand og næstformand samt et medlem, og her var der genvalg til Oluf Føns Knudsen.

Arkivudvalget var genvalg til alle: Henry Slemming, Jens Skytte, Knud Høstgaard Møller, Jens Peter Hansen og Poul Mahler. Bladudvalget var genvalg til alle: A. C. Winther Hansen, Elise Jensen og Elsa Christa Bollerup Nielsen.

Til det nyoprettede aktivitetsudvalg valgtes: Grethe Plagborg, Niels Thybo, Jens Peter Skov Jensen og Inger M. Hansen.

Repræsentanter fra kredsen "Det sydlige Sønderjylland" fremlagde derefter et interessant forslag til program for årsmødet 26. - 27. maj 2001, hvor udgangspunktet er Gråsten Landbrugsskole. Midtjysk Kreds indbyder til årsmøde 25. - 26. maj 2002 i Hanstholm, hvilket hovedbestyrelsen tog i mod med tak. Dagen sluttede med en runde, hvor de enkelte kredsformænd fortalte om tilstanden i deres kreds, om aktiviteter og perspektiver.

OGN

Søgaard på Helnæs

Helnæs i Lillebælt er med Langøre forbundet med Avernæs og derved landfast med Fyn. På Helnæs ligger Søgaard, hvis ejer er mindst 17. generation.

Søgaard på Helnæs er en af landets ældste slægtsgårde, hvor Peter Mygind Hansen sidder som mindst 17. generation.

Gårdens ejere kan føres tilbage til 1583, da Hans Laursen var fæster, men godsarkivet har ikke ældre oplysninger, så hvem, der sad som fæster af gården før Hans Laursen vides ikke, så der kan være slægtsled forud, men det står åbent.

I de sidste 8 generationer har Søgaard gået fra far til søn, mens der i de tidligere generationer har været adskillige svigersønner, som har overtaget fæstet, men det ændrer ikke ved slægtskabet.

Gården var en fæstegård under herregården Hagenskov/Frederiksgave indtil 1856.

Helnæs var tidligere fri for hoveriarbejde, men i 1583 blev gården på Avernæs lagt under Hagenskov, og derefter skulle Helnæsboerne gøre hoveri der. Det varede til 1854, hvor hoveriet blev ophævet ved et møde i Assens.

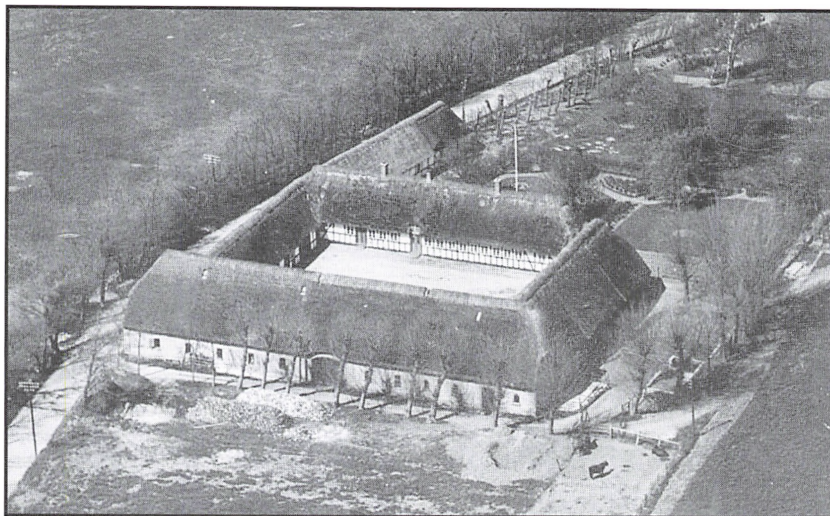
At Helnæsboerne ikke ydede hoveri, men betalte deres leje af gården i penge før 1583, skyldes den lange afstand fra Helnæs til hovedgårdens marker.

Historikeren Carlo Jørgensen, der har forsket i Helnæs' s fortid skriver:

"Den første skriftlige overlevering fastslår, at Søgaard i året 1583 har været beboet af Hans Laursen, det var, da Frederik den Anden var konge. Hvor længe Hans Laursen har været fæster kan ikke ses i Hagenskops jordebog, hvorfra oplysningerne stammer, men i 1605 står der i jordebogen, at svigersønnen Mads Pedersen er ny fæster af gården.

Under svenskekrigene 1657-58, var Jacob Christensen fæster på Søgaard, men svigersønnen Christian Jensen passede den. Han overtog fæstet i 1664.

Under krigen var der på Helnæs ca. 250 mænd og 30 kvinder indkvarteret omkring på gårdene. De hærgede og brugte, hvad der var af fødevarer og slagtede af dyrene, så der de fleste steder var stor elendighed. Efter krigen var fire gårde øde og

Søgaard o. 1900.

afbrændte, og mange havde ikke såsæd til jorden.

Fra 1727 til 1741 var Ole Hansen fæster af Søgaard. Han blev gift med dem forrige fæsters datter Karen Clausdatter, og de fik tilsammen syv børn. Disse børns skæbne var tragisk. Deres forældre døde pludseligt. Om det var smitsom sygdom eller ved et uheld kan ikke ses. Alle børnene var under 14 år, og de stod efter forældrenes død helt alene på gården. Men her ser man et godt eksempel fra godset Frederiksgave, som Hagenskov nu hed. Fra godset blev børnene hjulpet, så de kunne blive på gården. En mand ved navn Laurits Andersen, som tjente på Søgaard, lovede at tage sig af børnene, så de kunne blive. Laurits Andersen fik fæste på gården, og han blev senere gift med den yngste af børnene, Anna Olsdatter.

En af de mest bemærkelsesværdige mænd på Søgaard var Peter Mygind Hansens tip-tip-tipoldefar, Niels Larsen Hansen, der levede fra 1786 til 1871, og som var fæster af Søgaard fra 1814 til 1856, da han købte gården til fri ejendom, og straks efter afstod den til sønnen Hans Nielsen og dennes kone, Karen Larsdatter.

Der var ikke megen skolegang på den tid, men Niels Larsen Hansen gik i sin fritid til præsten og lærte at læse og skrive. Han skrev dagbog over alt, hvad der foregik og alt, hvad der blev avlet år for år. Han blev en betydelig mand, som var i stand til medgive sine syv børn i alt 24.500 rigsbankdaler.

Beløbene varierede fra 2600 til 4400 rigsbankdaler, hver svarende til prisen på en gård på 30 - 40 tdr. land.

Desuden var han ikke bange for at låne penge ud, når der var behov for det."

Niels Larsen Hansen var 1816-1819 fattigforstander, 1816-1822 brandfoged, 1832-1834 skoleforstander, 1836-1839 igen fattigforstander og i 1842 sogneforstander.

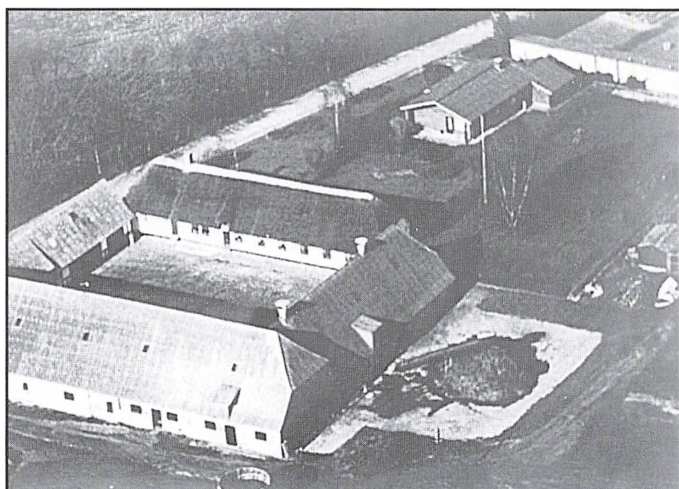
Niels Larsen Hansens velstand skyldtes, at han forstod at forny den landbrugsmæssige drift. Bl.a. moglede han sin jord, så udbyttet steg betydeligt. Hertil kom, at kornpriserne var jævnt stigende i perioden.

Ved udskiftningen i 1769 fik Søgaard i lighed med de fleste andre gårde på Helnæs et areal på ca. 80 tdr. land, og i 1844 stod gårdens hartkorn for godt 4 tdr.

Da Peter Mygind Hansens farfar, Peter Hansen, overtog gården i 1926, var der skilt to ejendomme fra på hver 20 tdr. land foruden skov og eng fra til to sønner.

I 1968 overtog Jens Mygind Hansen Søgaard. Han blev gift med Anne, der kom fra Lyø, og som havde fået stilling på Helnæs skole.

Der blev købt en anden gård til, så nu hører der 90 tdr. land til

Søgaard o. 1965. Det lange svinehus er revet ned, og huset opført, som senere blev bygget om til bolig for Anne og Jens M. Hansen.

gården. De 60 tdr. land er agerjord og 30 tdr. land er skov og eng.

I 1991 overtog Peter Mygind Hansen halvdele af gården, og i 1998 overtog han den anden halvdel.

Der er forpagtet 65 ha agerjord og 40 ha eng.

Gården drives med :

16 ha majs

22 ha sukkerroer,

30 ha hvede,

10 ha vinterbyg

8_ ha rug,

18 ha vårbyg og

5 ha græs i omdrift .

45 ha ligger med vedvarende græs.

Der er 96 årskøer, og 124 kvier og kalve.

Peter Mygind Hansen er ved at ændre sin malkekvægsbesætning til en ren Jerseybesætning.

Den gamle gårds fire længer er bevaret, men ved siden af er opført store tidssvarende bygninger.

I 1974 blev stuehuset grundmuret. Årstal i det gamle bindingsværk tyder på, at det blev opført i 1588.

En stor lade blev bygget i 1989. En ny kostald blev opført i 1992 og forlænget i 1998, så kvier og kalve også kunne være der. I 1995 opførtes et stort maskinhus.

Jens M. Hansen havde en traditionel malkekvægsbesætning, men Peter Mygind Hansen ønskede en stor kvæggård, og det har han skabt på Søgaard.

Peter Mygind Hansen bor med hustruen Lajla og deres tre børn på Søgaard, mens Anne og Peter M. Hansen bor i huset "Ønskedal" ved siden af gården, som blev opført i 1961, efter at et svinchus langs haven var revet ned. Inden Anne og Jens M. Hansen flyttede ind i huset blev det sat i stand og førstesalen udnyttet.

OGN

Ejerne:

1583 Hans Laursen.

1605 Mads Pedersen, svigersøn.

1624 Hans Madsen.

1651 Jacob Christensen, svigersøn.

1664 Christian Jensen, svigersøn.

1700 Peter Christensen.

1704 Claus Jensen, svigersøn.

1727 Ole Hansen, svigersøn.

1741 Laurits Andersen, svigersøn.

1774 Laurits Jørgensen, Svigersøn.

1784 Hans Larsen, svigersøn.

Ved porten til Søgaard er anbragt en plade med årstallet 1872. Det viser vandstanden på Helnæs, ved stormflodskatastrofen i november 1872. Jens M. Hansen fortæller, at vandet skyllede de nederste fyldninger i bindingsværksmuren væk. Kreaturerne blev flyttet til højereliggene stalde i landsbyen, men i løbet af dagen begyndte vandet at synke, så manden på gården kunne sove hjemme om natten. Bindingsværkslængen er et sulehus, dvs. taget bæres af en række stolper midt i huset.

1814 Niels Larsen Hansen.

1856 Hans Nielsen.

1879 Karen Larsdatter, enke.

1888 Lars Hansen.

1926 Peter Hansen.

1968 Jens Mygind Hansen.

1991/1998 Peter Mygind Hansen.

Søgaards gamle stuehus fra 1588 blev grundmuret i 1974. Udlængen er fra 1888, men senere grundmuret.

Godensgaard ved Nibe. Stuehuset blev opført i 1870, men nuværende ejer, Per Pinstrup, har netop afsluttet en gennemgribende istandsættelse, hvorved hele facaden er blevet reguleret.

Godensgaard ved Nibe

Navnet Pinstrup huskes stadig af folk med interesse for landbrugets historie og politik, og Godensgaard var Pinstrups hjem. I dag er Godensgaard slægtsgården i 6. generation.

Godensgaard har sit navn efter Godenshøj, en oldtidshøj, som ifølge overleveringen er rejst over en gode - en hedensk præst. Godensgaard ligger i Vokslev sogn lige syd for Nibe, og var indtil 1860 en fæstegård under Lundbæk hovedgård. Gården blev flyttet ud på sin udskiftede mark i 1806, og første gang gårdnavnet brugtes var i brandtaxationen fra 1808.

Den ældste beboer, som man kender navnet på, er Christen Christensen, der havde gården i fæste indtil 1741, da han af forskellige årsager ikke formåede at videreføre fæstet, hvorefter sønnen Michel Christensen, fik overdraget gården, som han sad med til sin død i 1763. Enken Dorthe Andersdatter blev ved gården og giftede sig med Søren Sørensen Brey (f. 1727), der overtog fæstet på gården. Efter Dorte Andersdatters død i 1786 giftede Søren Brey sig med Maren Pedersdatter.

I 1794 afstod Søren Brey frivilligt fæstet til Jacob Christensen, der i fæstebrevet omtales som landsoldat af Willerstrup gods 28 år gammel. Og med ham kom den nuværende slægt ind på Godensgaard.

Det var i hans tid, at gården blev udskiftet, flyttet ud og fik sit navn.

I brandtaxationen fra 1808 beskrives gården således:

- a) stuehus i nord 10 fag 9 1/4 alen dyb,
- b) det søndre hus 13 fag 9 1/4 alen dyb til lade,
- c) det østre hus 11 fag 7 alen dyb til stald og fæhus og
- d) det vestre hus 7 fag 7 alen dyb til fåresti og høhus.

Alle længerne var i bindingsværk af fyrre under- og overtømmer, murede og klinede vægge og stråtag.

Slægten

Jacob Christensen og hans kone, Dorthe Pedersdatter, fik fire børn, hvoraf kun to overlevede fødselsåret: Inger f. 1796 og Søren f. 1801, og det blev Søren og hans kone Gertrud Jensdatter, som i 1830 afløste forældrene.

Allerede i 1826 fik Søren Jacobsen løfte fra ejeren af Lundbæk om at blive den næste fæster, når han blev ældre og faderen godvilligt ville afstå fæstet, hvilket skete i 1830. De fik seks børn: Jacob f. 1827, Inger f. 1829, Else f. 1831, Dorthe Kirstine f. 1834, Kirsten f. 1844 og Peter f. 1947.

I 1860 blev datteren Dorthe Kirstine gift med Jens Peder Pedersen fra Pinstrup i Bislev sogn, og han købte Godensgård til selveje mod aftægt til svigerforældrene og 4000 rd til baron Iuel. Parret fik kun et enkelt barn, nemlig sønnen Peder f. 1861.

I 1870 opførte de et nyt stuehus.

I 1889 døde Jens Peder Pedersen, der nu kaldtes Pinstrup, og enken drev gården videre, da sønnen var gift og bosat på en gård i Binderup, men i 1894 afviklede han gården i Binderup og overtog hjemmet.

Peder Pedersen Pinstrup var gift med Sørine Sørensen fra Tyrrestrup og de fik otte børn: Agnes Dorthea f. 30. januar 1889, Helga Marie Kirstine f. 29. december 1889, Jens Peter f. 1890, Hans f. 1892, Ingeborg f. 1893, Signe f. 1897, Svend f. 1900 og Ejnar f. 1907.

P. P. Pinstrup døde i 1934, men samme år havde sønnen Ejnar fået skøde på gården.

P. P. Pinstrup var flyttet til villaen Fjordblink, hvorfra der er en pragtfuld udsigt over Nibe Bredning. Ejnar Pinstrup var gift

med Elly Jensen fra Byrsted, og de fik børnene Per, Else og Birthe.

Ejnar Pinstrup har været medlem af Dansk Slægtsgårdsforeningen siden foreningens blev oprettet i 1941.

Elly Pinstrup døde i 1966 og sønnen Per Pinstrup overtog gården i 1973, hvorefter Ejnar Pinstrup flyttede til en nyopført villa opført på en grund som blev udstykket fra Fjordblink.

Per Pinstrup er agronom, og efter 18 år som lærer på Lundbæk Landbrugsskole blev han ejendomskonsulent i Nordjyllands Amt.

Han er gift med Grethe, der er ansat i Nibe Kommune.

Gården

Ved udskiftningen hørte der godt 4 tdr. hartkorn til Godensgaard.

Gårdens areal var 36 ha og der er købt 15 ha til. De drives med korn og ærter og på enge går 60 stude, som Ejnar Pinstrup fører tilsynet med.

Per Pinstrup har netop afsluttet en større ombygning af Godensgaards store stuehus, hvorved det har fået et meget stilfuldt ydre.

P. P. Pinstrup

Peder Pedersen Pinstrup (1861-1934) var efter realeksamen først ved landbruget, derefter på Sønderholm Højskole og på Faurbogaard Landbrugsskole, og efter et par år i

landbruget et år på Askov Højskole.

I 1888 købte han en gård i Binderup, som han solgte i 1894 for at overtage hjemmet.

Allerede i 1890 blev han formand for Nibekredsens Venstreforening. I årene fra 1893 til 1902 var han repræsentant i agrarforeningen. I 1897 indvalgte han i sognerådet.

Af tillidshver kan nævnes:

Formand for Aalborg Amts Landboforening 1902-1923,

Næstformand i Foreningen af jydsk Landboforeninger fra 1913 og formand 1918-1930.

Folketingsmand for Kertemindekredsen 1903 - 1909. Venstrereformpartiets kandidat i Nørresundbykredsen 1909 og folketingsmand for Sæbykredsen 1910-1932.

Formand for bestyrelsen for Nibe og Oplands Bank 1910.

Formand for De samvirkende danske Landboforeninger 1919-1932.

Præsident for Landbrugsrådet 1920-1933.

I 1928 udnævntes Pinstrup til statsrevisor.

Politisk var P. P. Pinstrup landbrugets mand, og i Folketinget havde han adskillige mærkesager, hvis rette løsning betød meget for ham.

Konsulent J. K. Haugaard, sekretær i Foreningen af jydsk Landboforeninger skrev i 1961:

Peder Pedersen Pinstrup (1861-1934). Ejede slægtsgården Godensgaard fra 1894 til 1934, var i 30 år medlem af Folketinget og Landbrugsrådets præsident fra 1920 til 1933.

Lunden med gravhøjen for Sørine og P. P. Pinstrup. På billedet ses fra højre: Per og Grethe Pinstrup, A. C. Winther Hansen, Ejnar Pinstrup og Knud Pinstrup. Sidstnævnte er søn af Hans Pinstrup og nevø til Ejnar Pinstrup.

"Han var modstander af statsfæste og tilhænger af den frie ejendomsret. Derfor gik han stærkt imod de husmandslove, der byggede på rentevikår - statsfæste - og ind for en ordning, der gjorde det muligt for den enkelte at nyde frugterne af den indsats, der blev gjort. Betegnende er det, da Pinstrup ved en bestemt lejlighed skulle forme et fynord, som motto for sit virke, skrev han: "Bedst er eget bo!"

Ejendomsrettens bevarelse var et andet område, hvor Pinstrup satte hele sin styrke ind imod indgreb og lovforanstaltninger, der kunne frygtes at ville undergrave en mands brugs- og ejendomsret til den jord, han havde erhvervet. Pinstrup gik ind for fri ret til erhverv og fri ret til arbejde. Han ønskede ikke samfundet bundet i snærende bånd, men enhver skulle have lov til at søge arbejde og erhverv, hvor hans interesse og lyst var, og hvor han mente at kunne gøre fyldest.

Pinstrups politiske virke gik parallelt med hans landøkonomiske. Han følte sig aldrig mere bundet af partiet, end at han ville have lov til at varetage landbrugets interesser, på den måde han fandt rigtigst og bedst, men det udelukkede ikke, at han blev betroet betydelige poster indenfor sit parti som ordfører, som medlem af finansudvalget og som medlem af Venstres bestyrelse.

Det er værd at nævne den rolle som Pinstrup spillede under Den første Verdenskrig for at værne landbruget mod regeringens maksimalpriser."

I Politikens Danmarkshistorie bind 13 kan man i afsnittet "statsmagt og erhvervsmagt" læse følgende:

"En af de stærkeste organisationsmænd var P. P. Pinstrup, dengang næstformand i De jyske Landboforeninger, senere Landbrugsrådets præsident. Over for en bemærkning om, at der også var andre mennesker i landet end bønder, og at de også måtte have visse rettigheder, svarede han engang: "Ja, det ved jeg godt, men deres rettigheder er der nok til at væрге, jeg vil nu væрге de danske bønder, så vidt jeg kan gøre det!"

Historikeren Torben Hansgaard skriver i sin afhandling om landbrugsrådets tilblivelse:

"Både som organisationsmand og politiker optrådte Pinstrup som forkæmper for landbrugets økonomiske interesser, men tilige som vogter af en bondekultur, der stilledes i kontrast til bylivet. Som fremtrædende politiker sad Pinstrup under krigen i en lang række udvalg.

I forhold til husmandsforeningerne var Pinstrup meget reserve-ret, og han ønskede i 1918-19 Landbrugsrådet oprettet uanset disses stilling. Efter Madsen-Mygdals ministerudnævnelse valgtes Pinstrup i 1920 til posten som ledende præsident, og gennem sin myndige skikkelse og sammenfaldet af topposter var han med til at knæsette det indtil 1974 gældende princip, at rådets ledende præsident hentes fra formandsstolen i Foreningen af jyske Landboforeninger."

Efterhånden som Pinstrup brugte alle hverdagene i København, blev Godensgaard drevet med bestyrer, men gården blev hans fristed. Den plet elskede han, og der forstod han at leve hjemmets liv med sine kære og dem, der var i hans tjeneste, for også de skulle have det godt.

Sønnen Ejnar Pinstrup fortæller, at der blev ikke talt megen politik på gården i hans barndom. Det tror jeg ikke far brød sig om, når han var hjemme.

Mindestenen for P. P. Pinstrup. Personerne er fra venstre Ejnar, Grethe og Per Pinstrup.

Hustruen

P. P. Pinstrups hustru, Sørine, var en stor støtte for ham, der var så meget væk fra hjemme. Tilmed var hun formand for Landboforeningernes husholdningsudvalg, der indbød til succesfulde husmoderdage. Det var de første sammenkomster for husmødrene, hvor de mødtes alene, hvilket i tiden var noget ganske nyt.

Gravhøjen

Pinstrup blev begravet på Godensgaards jord. Nær gården ligger en plantage og her anlagdes en gravhøj, i hvis kammer P. P. Pinstrup blev sat ned. Denne lund er blevet en gravplads for familien på slægtsgården, og efterhånden som familiens gamle gravsteder på kirkegårdene er hjemfaldet, har slægten samlet stenene ved gravhøjen.

Mindet

Nær Godensgaard og lige ud til vejen ved Nibe Bredning står en stor mindesten for P. P. Pinstrup, rejst af landbrugets organisationer. Bag stenen står fire mindre sten, der nævner hans indsats for landbruget:

Aalborg Amts landboforening 1902-24.

Foreningen af jyske Landboforeninger 1919-33.

Samvirkende danske landboforeninger 1919-1933.

Landbrugsrådet 1920-1933.

På Dannerhøj ved Sæby står også en mindesten for P. P. Pinstrup, som er rejst af vælgerne i Sæbykredsen, som han repræsenterede i folketinget gennem 22 år.

På denne mindesten står: "Du talte bondens sag med myndighed og styrke!"

Hans Pinstrup

Med til billedet af familien hører også, at P. P. Pinstrups søn, Hans Pinstrup, Egebjerggaard i Gravlev, efterfulgte faderen som folketingsmand i Sæbykredsen i 1932, et mandat han beholdt til 1953.

Hans Pinstrup blev formand for Ålborg Amts Landboforening i 1942, var formand for Foreningen af jyske Landboforeninger 1947-1959, formand for de samvirkende danske Landboforeninger til 1960 og Landbrugsrådets præsident i årene fra 1950 til 1960.

OGN.

NYE MEDLEMMER

Gårdejere Inge og Erik Ellegaard, "Halkevadgaard" Grønhøjvej 13 Halkevad 4200 Slagelse.

Gårdejere Karen Magrethe og Peter Hansen Stryghøjgaard" Askebjergvej 6 Slots Bjergby 4200 Slagelse.

Fru Gerda M. Larsen Hebbelstrupvej 32 9700 Brønderslev.

Ib Jensen Basnæsvej 9 4700 Næstved.

Gårdejere Lene og Thomas Chrisfort "Nybøllegaard" Grønsundvej 50 4780 Stege.

Gårdejere Karen Munk Rasmussen og Peter Ellehammer Rasmussen "Munkgaard" Hovedvejen 103 Kauslunde 5500 Middelfart.

NYT FRA KREDSENE

Vestsjællandskredsen

Den 5. september havde kredsen indbudt til efterårsudflugt, hvor man først besøgte slægtsgården Skovholmgård i Gerlev, der var en af gårdene på sommerens slægtsgårdsudstilling på Gl. Estrup.

Gården beboes af Svend Aage Rasmussen, men ejes af barnebarnet Henrik Ellegaard, og de tog begge gæstfrit imod.

Derefter så man Gerlev kirke, der både har et fornemt inventar og interessante kalkmalerier.

Udflugten sluttede hos Danmarks Jordbrugsforskning i Flakkebjerg, hvor driftschef K. E. Thonke tog imod.

Her spiste vi først den medbragte mad i kantinen, og så derefter laboratorierne m.v. Til sidst samledes vi i foredragslokalet, hvor K. E. Thonke med stort engagement fortalte om fremtiden for planteavl.

OGN

Vejle Amtskreds

Kredsen afholdt aftenmøde den 10. oktober på Bygholm Landbrugsskole, hvor vi blev budt velkommen af forstander Verner Lund Jensen.

Bygholm Landbrugsskole har 160 elever på årsbasis, og skolen var heldig at kunne købe en nabogård, så der nu er 200 ha i et samlet stykke omkring skolen.

Forstanderen viste derefter rundt på skolen, der er en moderne og højt teknisk udviklet skole.

Efter rundvisningen gav den hollandske familie Petre og Herman Oertemans fra Hatting en skildring af deres tilværelse i Danmark siden 1992. Familien driver "Melhøjgaard" på 130 ha og har 160 malkekøer. Vi fik en god forklaring på, hvorfor hollænderne køber landbrug i Danmark. Er man klar til at gøre en stor sarbejdsindsats, kan man købe større og billigere i Danmark. Efter kaffen var der generalforsamling, hvor alle valg var genvalg.

Oluf Føns Knudsen.

Fra Vestsjællandskredsens besøg på Skovbogård. På trappen ses fra venstre: Sv. Aage Rasmussen, Kredsformand Vagn Juul Jørgensen og gårdejer Henrik Ellegaard.

Gårdmalerier

Fra 1871 til 1879 tegnede og malede C. J. Jespersen Ensted utallige gårde og huse i tre jyske egne. Han begyndte i Blåvand og arbejdede sig op til Ølgod og ned mod Føvling. Derefter var han en periode i det midtjyske på hedeegenen omkring Give og han sluttede i Østjylland, hvor han begyndte i Bredsten og vandrede syd- og østpå.

Det er tidligere museumsleder Søren Manøe, Ølgod som har udarbejdet den meget interessante og smukke bog om gårdmaleren Christian Jesper Jespersen Ensted (1836-1879), der var en tidlig dansk gårdmaler, måske den første, der gik rundt - og efter aftale - tegnede og malede folks gårde og huse.

Bogen indledes med en historisk redegørelse for tiden, herunder landbrugets voksende kapitaldannelse, som muliggjorde anskaffelserne af gårdmalerierne.

Der følger en biografi over C. J. Jespersen Ensted, og en analyse af hans produktion, da gårdene i de tre egne er meget forskellige.

Bogens hoveddel er kataloget over de 110 kendte malerier af gårde, huse o.a. som folk ønskede forevigtet. Katalogets oplysninger indledes med gårdnavn, adresse og nuværende ejer. Der-

efter følger en beskrivelse af billedet med interessante kommentarer til detaljer. Så følger lidt bygningsbeskrivelse og endelig er der en kort historie om gården.

Det er et meget omfattende arbejde, der ligger til grund for værket om Jespersen Ensted, og med det landbohistoriske indhold er det ikke alene en god gaveidé til folk i de tre områder, hvor han arbejdede, men til alle med interesse for landbrugets udvikling.

I forbindelse med udgivelsen af bogen kan man på Ølgod Museum se bogens illustrationer indtil 26. november, og fra 1. december til 8. januar er gårdmalerierne udstillet på Varde Museum.

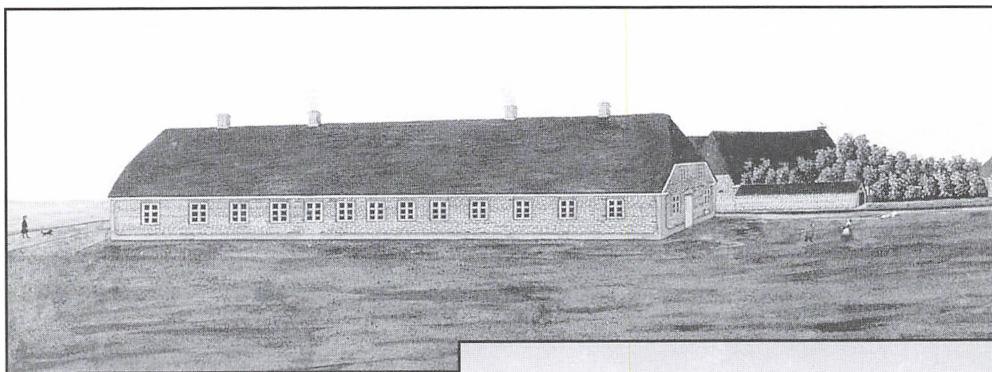
OGN.

Søren Manøe

C. J. Jespersen Ensted

- en tidlig dansk gårdmaler.

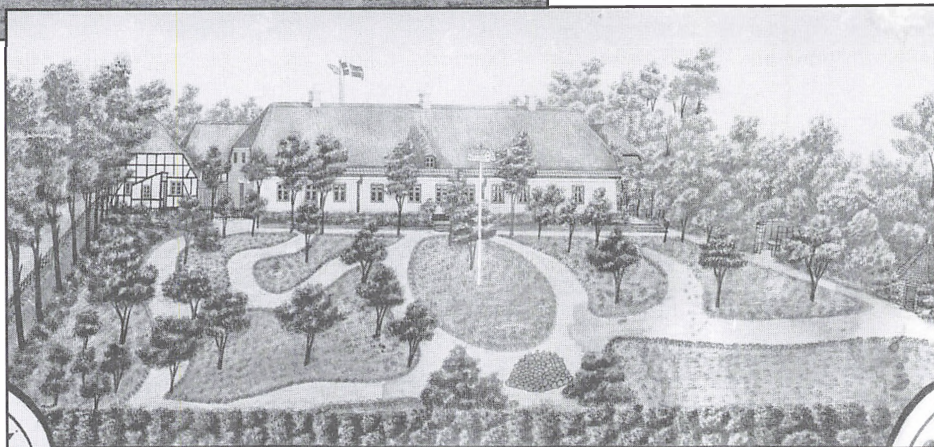
Udgivet af Dansk Landbrugsmuseum, Esbjerg Byhistorisk Arkiv, Give-Egnens Museum, Landbohistorisk Selskab, Varde Museum og Ølgod Museum
236 sider. Kr. 190,00

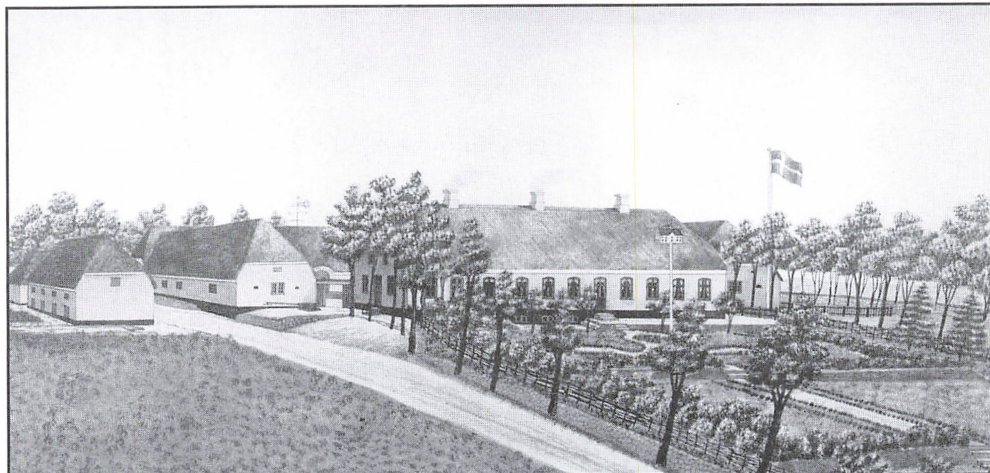
Sædding Storgaard ved Nr. Nebel. Billedet er udført i 1872 og har løbenummer 115.

Stuehuset er bygget i 1863, og som det er typisk for Vestjylland er det i røde mursten. Bemærk det flade og øde landskab.

Gården ejes af Peter Mouritsen, der er tiende generation på gården.

Jægergården i Ødsted ved Vejle. Billedet er udført i 1877 som nr. 50. Selvom Jægergården ligger meget tæt på Vesterbygaard, så er haveanlæggene meget forskellige, og det kan være udtryk for, at maleren gengav sine motiver meget korrekt. Jægergården er også en gammel slægtsgård, og nuværende ejer er Steffen Buch Juul, som kan føre slægten tilbage til 1767, da hans stamfader frikøbte gården. (Katalog nr. 82 er en kornmølle og et uldspinderi, som ejedes af Jægergårdens daværende besidder.)

Vesterbygaard i Ødsted ved Vejle. Billedet er udført i 1877 som nr. 44 det år. Typisk for egnen er bygningerne i pudset grundmur med stråtag. Haveanlægget er meget kunstfærdigt med gange, bede, buske og træer. Haver var noget nyt ved gårdene, inspireret af herregårdene, blot i mindre udgaver. Gården ejes af Peter Føns Knudsen, som er niende generation. Billedet kunne ses på Slægtsgårdsudstillingen på Gl. Estrup, hvor Vesterbygaard var en af de udstillede gårde.

Skoledagen

Kredsen Sjælland Syd indbød for tredje gang til skoledag, i år blev arrangementet afviklet den 4. november på Stevns Ungdomsskole ved Store Heddinge.

Efter formiddagskaffen med hjemmebagt morgenbrød samledes de næsten 40 deltagere i foredragssalen, hvor Esben Tue Christensen - i formand Marie Hansens fravær - bød velkommen.

Derefter fik forstander Carlo Mathiasen orden, og han indledte sin velkomst med at sige, at vi er i november, og nu må vi tage ressourcerne frem, og derfor indledte man dagen med Thorkild Bjørnvigs sang "Mørk er november".

Carlo Mathiasen bød velkommen til Stevns Ungdomsskole, hvor der har været skole i mere end 100 år. Først landbrugsskole, så højskole og nu ungdomsskole.

Stevns Ungdomsskole har 123 elever, ligeligt fordelt på drenge og piger, som tager 10. klasse her. Det er en boglig skole, men man har megen gymnastik med opvisningshold. Musik og drama har en stor plads i skolens program.

Der er 243 efterskoler i Danmark med ca. 22.000 elever. Efterskolernes store succes skyldes bl.a. at kommunerne lægger deres 10. klasser sammen på en skole, og når eleverne alligevel skal skifte skole, så kan de lige så godt tage springet fuldt ud, og opleve en anden skoleform.

Forstanderen fortæller, at eleverne må selv gøre rent på skolen, de lærer at vaske gulv, og de lærer at vaske og ordne deres tøj. I spisesalen spiser man med respekt for maden, der serveres, derfor spiser man pænt.

Efter forstander Carlo Mathiasens velkomst og orientering, fortalte Kirsten og Ole Loving Madsen om, hvordan det er at have en gård, når sygdom rammer.

Kirsten og Ole Madsen var blevet gift i 1977 og to år efter købte de Kalvehavegården ved Fakse, og samtidig overtog de hans

hjem ved Vindbyholt. På gården i Vindbyholt opbyggedes en sobesætning, men slagtesvinsproduktionen var på Kalvehavegården.

I 1984 byggedes en ny stald til slagtesvinene, og i 1987 flyttedes søerne til Kalvehavegården, og der indrettedes sostald i to af de gamle længer.

Kalvehavegården var blevet delt, men Ole Madsen købte o. 1990 den tidligere udstykkede parcel tilbage, så gården igen kom på 46 ha.

I 1993 opførtes en dybstrøelsesstand til antoniusgrise, det var en såkaldt velfærdsstald.

Ole Madsen var med i repræsentantskabet for Slagteriet Steff-Houlberg, hvorfor der jævnligt kom besøgende på gården, for at se velfærdsstalden og høre om ISO-kvalificeringen. I 1990 blev Ole Madsen formand for Bregentvedstævnet, efter 11 år i bestyrelsen, men det forlod han, da han solgte gården.

Hustruen, Kirsten Madsen, fortalte, at de havde truffet hinanden på Sydsjællands Landbrugsskole i Lundby, hvor hun var kokkepige og og Ole var bestyrer.

I 1995 blev Ole Madsen syg, der viste sig at være gigt, men familien håbede at det ville gå over, når medicinen havde fået sin tid.

Lægen på Køge sygehus sagde, at de godt kunne sælge gården, men det var Kirsten og Ole Madsen ikke parate til. Efter at være sygemeldt i to år fik han det bedre, men i 1998 blev Ole Madsen så dårlig, at man besluttede at sælge. Griseprisernes fald kan have været med til at forværre sygdommen, og man besluttede at sælge gården.

Ole Madsen ønskede at være landmand, men helbredet holdt ikke, og børnene ønskede ikke at overtage gården, de oplevede at faderen havde gigt og naboen astma efter mange år i stalden.

Fra Sjælland Sysds skoledag på Stevns Ungdomsskole.

Fra venstre ses Lis og Svend Mikkelsen, der fortalte om deres livs rejse fra Østersøen til Middelhavet af tyske og franske floder og kanaler. I midten står dagens mødeleder Esben Tue Christensen, Englerupgården. Til højre ses Kirsten og Ole Loving Madsen, der berettede om, hvorledes de havde fået et nyt liv, efter at helbredet havde hindret dem i at fortsætte med landbruget.

I 1998 begyndte Ole Madsen at sætte grisene ud, den unge mand, der hjalp til, skulle på landbrugsskole, og selvom der var drift afløser på, så blev der ikke taget hånd om mange ting på samme måde, som når ejeren selv gør der.

Kirsten Madsen fortalte, at de fra terrassen havde en pragtfuld udsigt over folden med schweisk brunkvæg og Fakse by i baggrunden, og det var herligt at bo der, så længe de kunne overskue det.

De kunne godt have beholdt gårde og forpagtet jorden ud, men så skulle hun passe såvel bygninger om omgivelser.

Ole Madsen sagde, at det værste var den skadefro attitude, som han mødte: "Må, nu kan I ikke klare den længere!" Ligesom det var nedslående, når han en dag, hvor han havde det godt, var taget til byen og mødte nogen, der så gav udtryk for, at sygedagpengene hjalp på de fårlige svinepriser.

Ole Madsen sagde, at økonomisk havde det været bedre om gården var solgt i 1995, men så havde han ikke fået afklaret situationen, og med salget af gården 1. marts 2000 var han klar over, at der ikke var andre muligheder.

Hvad skulle Ole Madsen så lave?

Umiddelbart havde han planer om, at finde et job indenfor grovvarerbranchen, men hvem kunne bruge en medarbejder, der havde sygedage.

Socialrådgiveren foreslog, at man prøvede noget andet.

Først tog Ole Madsen et PC-kørekort, og efter aftale med socialrådgiveren besluttede han at tage erhvervskørekort. Han er nu ansat i Østtrafik, og kører rutebil. Som buschauffør skal man være medlem af SID, og det lykkedes for Ole Madsen at få overført ancienniteten fra Ase.

Ole Madsen er meget tilfreds med samarbejdet med socialforvaltningen, som betaler den første sygedag for ham, når sygdommen pludselig hærger eller han skal en tur på sygehuset.

Kirsten er ansat i det lokale supermarked. Deres nye tilværelse har udgangspunkt i et parcelhus i Fakse, men som Kirsten Madsen sagde, så er det vanskeligt at flytte fra 260 m² til 140 m². Når man lever på en gård, er der altid noget der skal gøres, nu kan Ole støvsuge og rede senge!

Og sammen har Kirsten og Ole Madsen fået en ny hobby, det går på loppemarkeder.

Ole Madsen er fortsat formand for Sydsjællands Landbrugsskole i Lundby.

Ole Madsen er glad for sit nye arbejde, han har ikke lyst til at rende rundt på gaderne i Fakse med en lille hund i snor. Nu har han et arbejde, betaler sin skat, og har erkendt at der er et liv udenfor landbruget, og det er meget lettere at leve livet som lønmodtager.

Derefter ventede en frokostbuffet, der lod sig sammenligne med en femstjernet restaurant, og deltagerne var imponeret over kostskolens køkken.

Efter det opulente måltid var der sangtime, for have der været foredrag, ville det have været vanskeligt at bevare koncentrationen. Organist Birthe Schultz spillede og ledte os igennem højskolesangbogen.

Det var tid til eftermiddagskaffen, og derefter fortalte Lis og Svend Mikkelsen, Toftlund om deres rejse fra Østersøen til Middelhavet i egen båd ad tyske og franske floder og kanaler, hvilket var en helt unik oplevelse. Det var en meget interessant rejsebeskrivelse, som var ledsaget af mange gode lysbilleder.

OGN

Slægtsgårdsrejsen til Ungarn

Ungarn i 11 dage fra 30. juni til 10. juli 2001.

Lørdag den 30 juni. Efter opsamling og overfart til Rostock kører vi gennem Østtyskland til Usti Nad Labem i Tjekkiet til overnatning i Hotel Bohemia.

øndag den 1. juli. Gennem Tjekkiet og Slovakiet kører vi til Lillafüred i Ungarn til Hotel Palota,

præsident Horthys jagtslot ved Hámori - søen. Her skal vi bo i 4 nætter.

Mandag den 2. juli. I dag besøger vi Miskolc Tapolca, hvor vi skal bade i klippehuler i helsebad med 35 grader varme vand.

Tirsdag den 3. juli. I dag kører vi til Aggtelek, hvor vi besøger en af Europas største og smukkeste drypstenskuler. Dagen slutter vi i Tokaj, hvor den berømte Tokajer vin fremstilles. Her vil vi i den største vinkælder i Tokajer bjergene smage på vinen og spise til aften.

Ondag den 4. juli. Dagen er sat til pusztaen Hortobágy, 45.000 ha, Ungarns største nationalpark. Der vil vi fra hestevogn opleve pusztalivet.

Torsdag den 5. juli. Vi forlader vores eventyrslot og kører gennem Budapest til Hotel Silvanus i Visegrad, hvor vi skal bo i 4 nætter. Hotellet ligger på toppen af Fekete (sorte) bjerget, med udsigt over Donau. Forinden besøger vi i Budapest, Heltenes Plads og nogle store romerske udgravninger.

Fredag den 6. juli. Heldagstur til Budapest. Vi besøger Markedshallen, kører til Budabjerg, hvor bl. a. ligger Kroningskirken, Fiskerbastionen og Kongeslottet, derefter kører vi til Gellertbjerg med borgen Citadellet og Frihedsmonumentet.

Dagen slutter med et par timer på gågaden.

Lørdag den 7. juli. I dag besøger vi Esztergom, Ungarns første hovedstad, samt landets største kirke, der ligger på ruinerne af det gamle kongeslot fra 1100 tallet.

Om eftermiddag nyder vi en sejltur på Donau fra Esztergom til Visegrad. Herfra kører vi videre til Szentendre, hvor vi besøger Kovacs Margits keramiske museum.

Søndag den 8. juli. I dag sætter vi tempoet lidt ned. Vi går ned til kong Matthias Corvinus's borg fra 1300 tallet, som kun ligger 200 m fra vores hotel. Om aftenen vil vi overvære en ridderturnering fra middelalderen i ruinerne af kong Mathias's borg med efterfølgende middelaldertaffel med vin ad libitum til tonerne af tidens musik.

Mandag den 9. juli. Vi forlader Silvanus og kører gennem Slovakiet og Tjekkiet til Usti Nad Laban til overnatning. Vi holder en kort foto pause ved koncentrations lejren Theresienstadt.

Tirsdag den 10 juli. Vi sætter kursen mod nord gennem Tyskland til Rostock, hvorfra vi sejler kl. 17.00 og er i Gedser kl. 19.00.

ARRANGØRER : UG-Rejser ved Børge Geert Olsen og Franz Uhlyarik (dansk/ungarnsk tolk).

Tlf / fax 59 59 50 53 og 57 83 15 62

UG-Rejser er registreret i Rejsegarantifonden som nr. 638.

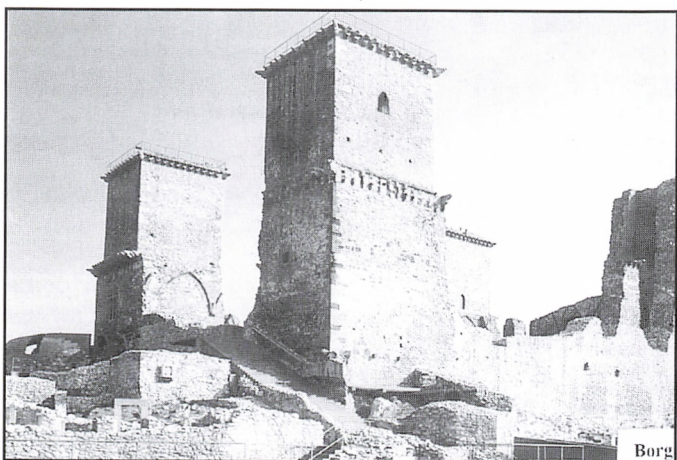
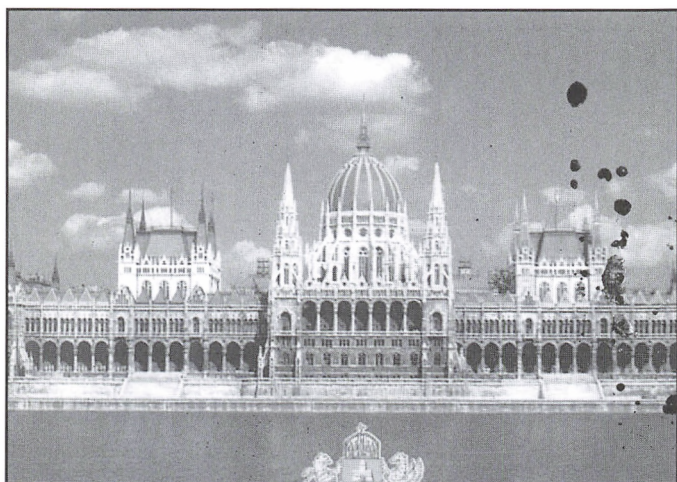
I turen er iberegnet 1/2 pension, morgen og aftensmad med første måltid om aften den første dag og sidste måltid morgenmad den sidste dag, samt fuldt udflugtsprogram med alle adgangsbilletter betalt.

I prisen er ikke iberegnet drikkevarer, - dog drikkevarerne ved middelaldertaflet og ved vinsmagning i Tokaj.

Ret til ændring i programmet forbeholdes.

Turens pris er: kr. 4,700,00 pr. person + kr. 700,00 for enkeltværelse.

Specialprogram for turen tilsendes ved henvendelse til Ole G. Nielsen, Skælskør Landevej 83, 4200 Slagelse - tlf. 58 58 40 16. Tilmelding til Inger M. Hansen, Svalevej 13, 4440 Mørkøv senest den 1. maj 2001.

Træk fra vor egn gennem 2000 år - III

Torp Friis Møller, Årslev fortæller om Sønderjyllands historie.

Særlige forhold i Sønderjylland

Mens selvejet i denne periode stort set forsvandt i kongeriget, indførtes hoveriet til gengæld i stor stil, fordi herremændene nu manglede arbejdskraft på de store ladegårde, og det måtte de nærliggende gårdfæstere udføre, gik det helt anderledes i Sønderjylland, for i anden halvdel af 1500 tallet udkøbte kong Frederik den Anden omkring 30 herregårde i Haderslev amt og udstykkede dem til ret store bøndergårde, samtidig med at han indførte arvefæstet, hvor fæsterne næsten kunne skalte og valte med gården efter eget for godtbeholdende, der skulle kun betales indfæstningsgebyr og årligt symbolsk fæstebeløb. Hvis man ville frikøbe gården til selveje, skulle man blot betale 25 gang fæstebeløbet, men de fleste undlod at gøre det, fordi generationskiftet var meget lettere, når man ikke selv ejede jord og bygninger, for så skulle en søn kun dele rede penge, besætning og inventar samt eventuelt tilkøbt jord med sine søskende, men til gengæld forsørge sine forældre og eventuelle umyndige søskende. Hertugen af Gottorp ejede også store arealer og godser særlig i midterlandet, og han fulgte kongens eksempel. Kongens lillebror udkøbte også 18 godser på Als og Sundeved. Det var hertug Hans den Yngre, men han drev selv sine jorder, og her fik bønderne langt hårdere vilkår. Derfor blev det nuværende Sønderjylland et område med meget få godser. Her kan nævnes Søgård gods, som endog havde livegenskab. Arvefæstet gav sønderjyske bønder særlig gode vilkår og skabte efter den tids forhold velstand i disse områder.

Svenskekrigene

Kejserkrigen 1627-1629

I 1522 gennemførtes reformationen i Tyskland, men Lutter måtte hertil søge hjælp hos stærke kræfter blandt kurfyrster og markgrever, og blandt sine modstandere stod den tyske kejser i spidsen. Det kom til svære kampe, og i 1625 var de protestantiske hære stærkt trængte, så de søgte hjælp hos den danske og svenske konge, og det mest fornuftige havde jo været, at de i fællesskab var kommet til undsætning, men de var jo arvefjender. Danmark havde ingen egentlig stående hær, men kong Christian den Fjerde fik hurtigt uden ordentlig forberedelse skrabet en hær sammen og drog i felten. Ved Lutter am Baremberg led han et stort nederlag, og hans tropper flygtede i vild uorden uden ledelse nord på og røvede og plyndrede samt afbrændte alt, hvad de kom i nærheden af på deres vej. Her gik det særlig hårdt ud over egne omkring Hærvejen. Lige i hælene kom kejserens tropper under anførsel af Wallenstein, og med ham kom også en række af Europas bærme samt løse kvinder og al slags pak. Som førnævnt var der på vor egn velstand, og høsten var lige kommet i hus, men på få dage faldt befolkning ned i den dybeste armod. For hvad de kongelige tropper havde levnet, tog de kejserlige sig af. Hele området ved Hærvejen var faktisk et eneste stort brandbælte, og toldforvalteren på Toldsted flygtede til Aabenraa med sin familie, idet han indberettede, at ved Hærvejen kan ingen mennesker bo.

I stort tal sendte beboerne i deres nød bønneskrifter til hertugen i håb om at få lidt hjælp hos ham, og her skal blot nævnes et par enkelte. Et brev dateret 15. november 1627 fra Todsboj i Bjolderup sogn lyder bl.a.: "Vi fattige folk er blevet ubarmhjertigt udplyndret, idet de har åbnet vore kister og kasser og slået dem i stykker og med vold og magt frataget os vor linned og uld, klæder og sengetøj. Desuden har de modtaget heste og kvæg, så der næsten ikke er et dyr tilbage. Endog vort tærskede såvel som utærskede korn har de ødelagt og tilintetgjort, så vi er kommet i

Torp Friis Møller, Årslev ved Røde Kro, fortæller her tredje afsnit af sin egns historie, som introduktion til årsmødet i Sønderjylland i maj 2001.

den ganske fattigdom. Vi har måtte lade det bedste og meste af vort land ligge upløjet og utilsået hen. De holder ikke op med at røve og plyndre i vor by!" Ligeledes blev også fra Østerløgum sogn sendt bønneskrifter til hertugen, og sognets samlede tab opgjordes til 40.000 mark, et efter den tid svimlende beløb, der på det tidspunkt svarede til værdien af 1200 gode heste. Wallenstein, der kom fra egne, der havde været hærgede i årevis, kaldte da også Sønderjylland for sølvlandet. Pastor Spandovius i Østerløgum skrev, at fjenderne brød ind i kirken og stjal de hellige kar og messeklæder, men dog skånede selve kirken og dens inventar, mens kirker som Rise og Bjolderup blev nedbrændte. Hans egne tab opgjorde han til 40 læs utærsket korn, 7 heste, 24 stykker ungvæg og husgeråd. I sognet nedbrændtes 50 gårde og huse, hvoriblandt skolen og degneboligen. Desuden medbragte soldaterne smitsomme sygdomme som blodgang og pest. Her drejede det sig nok hovedsagelig om tyfus. I årene 1627-29 døde i Østerløgum sogn ialt 205 personer foruden 9 kejserlige soldater.

Torstensonkrigen 1643-1645

I 1629 sluttede krigen og vor egns befolkning kunne atter ånde lettet op. Ploven blev sat i jorden, og man begyndte igen at bygge landet op. Det blev imidlertid kun til et kort pusterum, for bare 14 år efter kom der en ny krig. Denne gang var det svenskerne, der under anførsel af Torstenson trængte ind syd fra, idet de havde store besiddelser i Pommern. Om vor egns hjemsgelser på det materielle område er det ligesom kilderne i nogen grad tier. Måske var svenskerne ret hurtigt draget videre til mere, givtige egne, fordi der har været for lidt at hente her. Denne krig varede til 1645, og mens de første krig ikke omtalte så mange episoder og overfald på befolkningen, fandt der i denne krig langt flere tilfælde af både voldtægt og drab sted. Fra kirkebogen i Hjordkær kan læses, at i 1644 blev Jes Terkelsen fra Årslev og Kristen Lauritsen fra Kassø begge nedskudt af svenske ryt-

tere. Året efter blev Claus Jepsen i Nybøl fundet skudt på sin toft, og Hans Bødker fra Kassø blev slået ihjel af svenske ryttere og af sine døtre fundet syd for Flensborg. Voldtægt hørte til dagens orden, således nævnes Kirsten Jepsdatter fra Nybøl voldtægt af en svensk rytter. I Hovslund blev i 1645 Dynniss Michelsen skudt, da han som gårdmand ville værge sig og sine. En anden episode, der vidner om befolkningens modstand, kan nævnes, at Calli Bundesen fra Årslev i 1644 slog en svensk rytter ihjel under skovarbejde i Årslev skov, hans navn var Erik Lammert. Han var præstesøn fra Upsalla. Muligvis har Calli Bundesen grebet ind i føromtalt tilfælde, da hans slægtning Jes Terkelsen blev skudt ned. Calli Bundesen var den gang 60 år, og der kan intet steds findes noget om, at han er blevet straffet for det, så måske har den svenske kommandant ment, at han havde været i sin ret.

Karl Gustav krigen 1657-1660

Da denne krig var overstået, skulle der kun hengå 12 år, før svenskerne kom igen. Denne gang under anførsel af selve svenskekongen Karl Gustav. Denne krig blev den allerværste, og atter blev hele vor egn forvandlet til en trøstesløs ørken. Samtidig indtrådte nogle ualmindelige hårde isvintre, hvor selv svenskekongen frøs. I Aabenraa købte han mange alen tyk vadmel, og fik en tyk vadmelskappe syet hos en skrædder. Pelsen blev leveret i Fredericia, og det ved man fordi regningen er bevaret. Under besættelsen fik Danmark hjælp af forbundsfæller syd fra, det var brandenborgske og polske tropper, og var svenskerne slemme, så var hjælpetropperne de allerværste. Særlig polakkerne, de havde smitsomme sygdomme med sig. Denne gang var det plettyfus, den mest dødbringende tyfusart, som smittede gennem rotter og lopper, og mere end en tredjedel af befolkningen døde heraf. For at sikre liv og lemmer flygtede befolkningen til vildsomme steder. I Hovslund flygtede man til en lille holm, Bygholm, nord for byen, hvorfra man jævnlige tog hjem, når der atter var ro. Man havde en udkigspost i et højt asketræ, så man kunne varsko, når der var tropper undervejs. Senere dannedes små korps, der kunne tage kampen op, når det kun drejede sig om små strejfkorps, og særlig polakkerne var ret så frygtomme, så snart der viste sig folk med en bøsse i hånden, og somme tider kunne en stage, set på afstand, skræmme dem. I Genner flygtede man ind i skovene, og i Årslev til et område sydøst for byen til en lille tør plet omgivet af morads, som kun stedkendte kunne finde ud til. Her sad man i de kolde vintre og frøs fordærvet, og kun de stærkeste overlevede. Når husene var tomme blev alt taget efter forgodtbefindende, og man skulle være glade, når de ikke brændte gårdene af. Man forsøgte endda at gøre hestene halte, i håb om, at soldaterne så ville lade dem stå. Den værste tid var fra juli 1659 til april 1660, da døde alene i Østerløgum sogn omkring 221. Præsten var også flygtet, så befolkningen måtte selv begrave sine døde, og det blev først indført i kirkebogen ved hans tilbagekomst. I Hjordkær døde Peter Jessen i Alslev den 28. marts 1658, og samme dag døde også hans kone. De er muligvis de første pestofre i dette sogn. Også her måtte man ofte selv begrave sine døde, således blev Peder Bundesen i Kassø begravet af sin søn, og Peder Jensens datter i Nybøl blev begravet af sin fader o.s.v. Den sidste, der døde af pest i dette sogn, var præsten Wardamus. Hele vor egn så forfærdelig ud, og der skulle hengå over 100 år, inden den sidste gård igen blev besat. Selv kunne vor egns befolkning ikke magte at besætte dem, så der kom adskillige tilflyttere hertil ude fra. Også hertugen blev hårdt ramt, for af disse gårde kunne han jo ingen skatter få. Og de resterende havde jo heller intet eller kun lidt at betale med. En ødegård kunne overtages gratis, og desuden kunne man få træ til genopbygning samt fra 4-10 skattefrie år, alt efter gårdens tilstand, men jorden sprang hurtigt i lyng. Da det tog for lang tid at få gårdene besat, forsøgte man med tvang. Således blev unge bønderkarle sat i fængsel på Brundlund slot og fik først lov at komme ud, når de underskrev

en aftale om at overtage en ødegård. Laurits Hansens søn i Hovslund fik tre gårde at vælge imellem, en Hovslund, en i Nr. Hjarup samt en Genner.

I Rugbjerg, som blev særlig hårdt ramt, lå endnu i 1704 halvdel øde, og i Leerskov blev af 5 gårde kun en tilbage.

De mennesker, der var født omkring 1600 og endnu levede i 1660 kunne se tilbage på alle rædsler fra de tre krigsperioder, og må derfor se tilbage på et liv med lutter genvordigheder.

Under enevælden

Da freden omsider blev sluttet i 1660, lå hele Danmark i ruiner. Selv om det i første omgang gik værst ud over bønderne, ramte det også i anden række godsejerstanden, og kongen stod nu uden økonomiske midler til at genopbygge riget, så han måtte skaffe sig udvej til på anden måde.

På det tidspunkt var kun omkring 6 % af jorden i kongeriget i selveje, og på Sjælland under 1%. Derfor var den gamle plovskat her blevet illusorisk, idet godsejere og herremænd havde særlige vilkår med skattebetaling. Der blev nu nedsat en kommission til at udarbejde en ny og forbedret jordvurdering.

Godsejere blev frataget deres skattefrihed, og den gamle plovskat blev afløst af hartkornsberegningen, men dog ikke i Sønderjylland. Her i vort område var oprindeligt over halvdel stadig selvejere, men under krigstrængslerne kunne de fleste ikke klare skattebetalingen, og derfor måtte mange nu indskrive et arvefæste. Her hos os blev hartkornsskatten aldrig udført, så her kom plovskatterne til at virke helt til under prøjserne, der indførte beregnet nettoudbytte, som kaldtes reinertrag.

Hos os var det jo hertugen af Gottorp, der stod for styret, og på alle offentlige bygninger fandtes hans våben, og det var for ham præsterne bad i kirkerne, så alt i alt må hans styre have været ret populært blandt befolkningen. I 1684 inddrog kongen imidlertid den gottorpske del af Sønderjylland, men måtte i 1689 atter overgive det til hertugen, der så beholdt det til 1714, da kongen atter besatte vort område, og 1721 blev det så lagt ind under kronen.

(Fortsættes.)

Ny museumsdirektør

Den 1. november tiltræder Peter Bavnhøj stillingen som direktør for Dansk Landbrugsmuseum.

Peter Bavnhøj er 44 år og oprindelig uddannet murer. I 1990 blev han cand. mag. i historie og middelalderarkæologi. Han skrev speciale om landbrugets historie.

Fra 1993 til 1994 arbejdede han på Gl. Estrup som projektarbejder, og skrev bl.a. en fremragende gårdhistorie om slægtsgården "Kirkegaard" i Fløjstrup.

Fra 1994 til 1996 arbejdede Peter Bavnhøj som formidlingsinspektør på Odder Museum, hvor han også var med til at skrive en bog om herregårdsliv i 1990'erne.

Siden december 1966 har han igen været ansat på Gl. Estrup, hvor han, gennem sine fremragende evner til at arrangere udstillinger, har medvirket til at besøgstallet er steget betydeligt.

For et år siden blev Peter Bavnhøj konstitueret museumsdirektør, men nu er stillingen hans.

Fra Dansk Slægtsgårdsforenings side er der grund til at glæde sig over Peter Bavnhøjs ansættelse som direktør. Han deltog meget aktivt i planlægningen af udstillingen om danske slægtsgårde.

Peter Bavnhøj har i al sin tid på Gl. Estrup været en nær ven af medarbejderne på Slægtsgårdsarkivet, som nu alle glæder sig over hans udnævnelse til direktør for Dansk Landbrugsmuseum.

E. Overby

Returadresse: Inger M. Hansen, Svalevej 13, 4440 Mørkøv

Slotsgartneren

I Danmark findes en lille eksklusiv gruppe af slotsgartnere. En af dem er Jan Munch på Hvedholm Slot ved Fåborg.

Hvedholm Slot er i dag hotel og konferencecenter, men det er Bille-Braheslægtes gamle renaissanceborg, som efter en ombygning o. 1880 fik sit nuværende udseende og blev indrettet meget stilfuldt, så det kunne være en passende residens for lensgreven til grevskabet Brahesminde, der var dannet af de fire herregårde: Hvedholm, Steensgaard, Damsbo og Østrupgård. Indtil slægten solgte Hvedholm i 1936, var Hvedholm den herregård i Danmark, der længst havde været i familiehånd, og det var gennem 600 år.

Samtidig med salget blev slottet og avlsgården delt. Staten købte slottet, som blev indrettet til plejehjem under det daværende sindssygehospital i Middelfart.

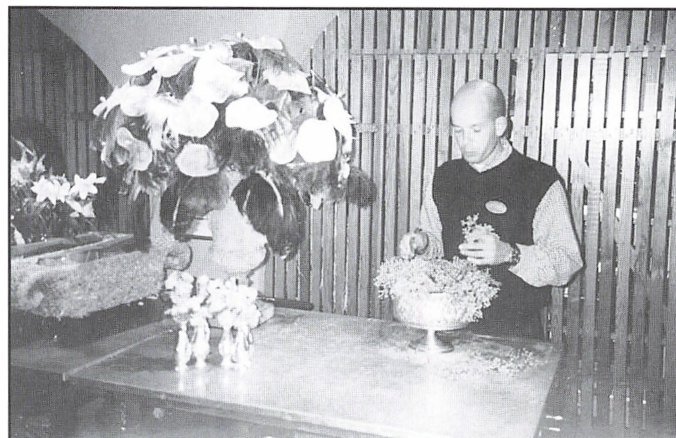
I 1996 købte hotelejerne Ann Vibeke og Gorm Lokdam Hvedholm, som de indrettede til hotel.

I marts 1999 blev Jan Munch ansat. Hans primære opgave er at dekorere slottets sale, stuer og værelser med blomster, men han kæmper også en brav kamp for at få bragt have og park tilbage til fordums storhed.

Jan Munch begyndte sin karriere som gartner i Legoland, hvor man fandt ud af, at han var bedre til at arrangere blomster end klippe buske. Det førte til en læreplads hos Levison i Kolding. I den tid var Jan Munch med til at gennemføre en stor blomsterudsmykning i de retablerede fløje på Koldinghus.

Efter uddannelsen til blomsterdekoratør og nogle mindre opgaver, blev han ansat på Sallingsund Færgeskro. En tid var han lånt ud til Hotel d'Angleterre og hjalp til i kongehuset da præsident Clinton var på besøg.

Efter sammenlagt 7 år i Sallingsund kom Jan Munch til Hvedholm Slot.

Blomsterdekoratør Jan Munch er i færd med at anrette grønne hyldebær til bordpynt. Ved siden af ses en dekoration af strudsefjer, perler og perlemor.

Ingen skal mistænke nærværende tidsskrifts redatør for at have interesse for blomster, men da han besøgte Hvedholm i slutningen af november 1999, var blomsterpragten og juleudsmykningen så imponerende, at den blev bemærket.

Men han var ikke den eneste. BBC fra England og Startelevisi- on fra Østasien har hver optaget en udsendelse med den unge blomsterkunstner på Hvedholm.

Når et bryllup aftales med hotellet, så er Jan Munch med. Han kreerer borddekorationer, brudebuket, knaphulsbuketter og kirkepynt så blomsterne passer til bruden. "Blomsterne skal være et smykke til bruden, og ikke noget der trækker hende igennem," siger Jan Munch, og fortsætter:

"Glæden ved at vise, hvad blomster kan, er det der holder mig igang. Blomster er et levende materiale, der fortæller et eller andet, fx. tradition, glæde eller sorg."

Det traditionelle sortiment af blomster finder selvfølgelig anvendelse, men Jan Munch synes, at til udsmykninger er sæsonens blomster mest interessante. Det er en opgave for ham, at gøre den seende opmærksom på hvor man er på året. At se blomster og frugt 14 dage før end de ses i naturen, giver en særlig oplevelse.

Elsker man blomster og ønsker at se moderne blomsterdekorationer, så er der mulighed for den helt store oplevelse fra slutningen af november og til ind under jul. Da vil slottet være pyntet op, butikken med alle slags inspirerende hjælpemidler til blomsterdekorationer vil være åbent og lørdag eftermiddag er der tilmed smagsprøver i vinkælderen.

Jan Munch foran Hvedholm Slot.